

11 DE NYASTE FÖRETEELSERNA INOM TYSKA LITTERATUREN. AF EN RESANDE LANDSMAN¹.

Freja n:o 31 och 32 23. och 27.IV 1841

I.

Bland den nyaste Tyska litteraturen förtjenar obestriddigt den i sistlidne Oktober månad utkomna första delen af Strauss' Dogmatik, eller såsom titeln lyder: »Die christliche Glaubenslehre in ihrer geschichtlichen Entwickelung und im Kampfe mit der modernen Wissenschaft, dargestellt von D:r David Friedrich Strauss» största uppmärksamhet, emedan den icke blott för Teologen *ex professo*, utan äfven för hvarje vettenskapligt bildad medlem af den christna församlingen, i närvarande tids strid för förnuftets rätt äfven inom religionens område, äger ett intresse, förhöjdt af den allmänna rörelse samma författares »Leben Jesu» väckt. Eller är det icke ett groft hyckleri att vilja förneka den falska ställning, uti hvilken de så kallade bildade äfven inom Lutherska församlingen för närvarande stå till denna kyrkas antagna lära i flera än en punkt, der det obegripliga gjorts till hufvudsak och en blind auktoritetstro upphöjts öfver all förnuftig insigt? Är icke den för öppen dag liggande följden deraf, mindre tvifvel, än en allmän indifferentism? Ju mera menniskan i alla öfriga lifvets angelägenheter af tiden manas till forskning, för att vinna en sjelfständig öfvertygelse, desto mindre intresse måste hon naturligtvis äga för det enda gebit, ifrån hvilket all forskning är bannlyst; och då likväl just detta gebit försäkras innefatta hennes lifs högsta och innersta värde, så måste en sådan försäkran, om den tillika fordrar förnekandet af hennes högsta förmögenhet, af hvad som gör henne till människa, förefalla henne mer och mer oberättigad. Är det nu å ena sidan lika otillåtet att yttra ett sådant tvifvelsmål, som det å den andra vore inkonseqvent att vilja *bevisa* dess obehörighet – ty all bevisning är ju på detta fält förbjuden – så finnes för den, som icke utan öfvertygelse vill vandra genom lifvet och äger kraft nog att arbeta sig till en sådan, ingen annan utväg, än att, så obemärkt han kan, draga sig undan för allt, som mot denna öfvertygelse strider, d. ä. att låtsa samma likgiltighet, hvilken nödvändigtvis blir den stora mängdens lott, emedan denna saknar förmåga att på egen hand förlika striden mellan traditionens helgd och förnuftets kraf. Hos denna mängd har den behagliga liknöjdhetsdvalan småningom blifvit dess andra natur, och det är icke oväntadt att just bland den träffa de flesta skrikare, då någon man uppträder, som djerfves störa deras ljuftva lugn och uppmana dem till »tankegåfvans vådliga ansträngning.» Det är icke godt att ropa på de döda; men väl kunde det äga intresse att höra dem, som här i Sverige ropat ve öfver Strauss, aflägga *sin* trosbekännelse, eller, då de säkerligen vilja gälla för vettenskapliga teologer, uppgifva, hvilken dogmatik de följa såsom den sannt christliga. Det kunde väl lätt hända dem det sprattet, att de icke funne någon enda teologisk lärobyggnad, som icke i mer eller mindre mån vore sammanfogad af hvarjehanda »förnuftsmeningar.»

Det är icke bland Strauss' minsta förtjenster, att han i sin Dogmatik utan barmhertighet förstörer supranaturalisternas och de inbilladt ortodoxa teologernas illusioner, i det han uppvisar, huru deras förmentade fasta borgar äro idel förnuftsruckel, och huru de, om icke upp till hakan, så åtminstone öfver fotknölarna stå fast i rationalismens af dem

¹ Vi anse oss icke kunna vägra införandet af följande uppsats, som, då den af en vettenskapsman blifvit framställd, må för hans räkning gälla hvad den kan.

afskydda dy. Och är detta fallet med de allvarliga kämparne, som strida *pro aris et foveis*, huru mycket mera måste då icke ofvannämnda skrikare, hvilka tills dato lika litet tänkt på ortodoxiens försvar mot spekulatio-
nen, som på sin egen religiösa öfvertygelses grundvalar, vara bekajade af från kyrkans lära afvikande villomeningar, om de nemligen öfver-
hufvud hafva någon mening i religionen och med sitt skrik. Ty ofta får
väl antagas, att detta sednare gäller publiken och dem sjelfva endast
såsom värdiga föremål för publikens uppmärksamhet. Men deras
protester torde föga hjälpa. Liknöjdheten skall tvingas att vakna ur sin
ro och med den ortodoxa ifraren drifvas på den spets, der endast ett
aut-aut återstår: det förra, att med Buxtorffarne antaga ända till hvarje
kametz-chatuff i Hebraiska Bibeln för gudomlig inspiration, ehuru
solklara än bevisen äro, att de Hebraiska vokalerne äro af yngre
datum, än Bibelns böcker; det sednare, att medgifva förnufts rätt och
erkänna Skriftens lära för Guds ord, emedan den är det högsta förnuft.
Strauss' skrifter böra isynnerhet betraktas ur denna synpunkt, såsom
bidragande att bringa frågan till nyss antydda spets. Han säger (pag.
356): »Den menskliga naturen är så förträffligt inrättad, att det, som
för den ena eller den andra är andeligt behof, det låter han icke taga
ifrån sig. Skriket öfver den förargelse, som våra skrifter skulle åstad-
komma bland folket, utgår endast ifrån dess andeliga ledares vedervil-
ja, att höra en röst, som i sanning illa instämmer med deras. Men de,
som känna behofvet af ron, skola, såsom de sednaste årens erfarenhet
visat¹, derigenom endast blifva så mycket fastare och ifrigare.» Och så
är det. Den som icke känner håg eller kraft att på undersökningens väg
vinna öfvertygelse, han skall af fruktan att förlora den tillförsigt, han
äger, så mycket fastare sluta sig till tron och, om han redan mer eller
mindre medvetet gjort ett vådligt steg ifrån densamma, skall han
skynda att taga det tillbaka. Nu kan väl mången tycka, att detta
frestande, denna oro, detta tvång att taga sig till vara, är likaså onödigt
som besvärande. Det är så ljusligt, då lifvet får hafva sin jemna gång,
och ingen behöfver sörja för någon annan del af sitt jag, än magen, d.
ä. då den, som har nog för magens behof, får lefva utan allt slags
besvär! Just dessa lugnets älskare till förargelse vilja vi, så mycket i vår
förmåga står, äfven i vårt land väcka uppmärksamheten på den
verldsviktiga fråga, hvilken i den germaniska bildningens moderland är
den viktigaste för dagen, och som för framtiden säkert icke är mindre
inflytelserik, än den mera beryktade Orientaliska frågan. Ty om den
sednares grund och botten är: skall den politiska friheten segra i
Europa? så är den förras: skall andens verk vara ett verk af andens
frihet?

Men om Strauss icke lemnar den förmenta ortodoxien ro i dess
besittningar, så synes han ännu mindre hugad att lemna filosofien ett
enda smyghål, för att undfly dess egna konsekvenser. Det är lust och
glädje att se, huru ringa fred han unnar den Hegelska Skolans högra
sida icke mindre än, som han kallar dem, »die nach- und über-
hegelschen Speculanten» (Weisse, Fichte junior & Komp). Till och med
Hegel sjelf skonar han icke ifrån en till en del annan utveckling af de
principer, denne sjelf statuerat. Och allt detta med rätta. Ty halfheten
är lika litet vinstbringande på den ena sidan som på den andra.

¹ I Würtemberg, Strauss' fädernesland, har på sednaste tider mycken religiös ifver
visat sig. Pietismen är der vida utbredd. Äfven finnas en mängd Svedenborgianer.
I Tübingen finnes en Bokhandel (Gutenbergs) upptagen af nästan endast skrifter,
som angå nya Jerusalems-kyrkan.

Arbetets plan utvisas redan af titeln. Det är här icke fråga om nya läror, utan om resultaten af de christna dogmernas genom aderton sekler fortgående utveckling – deras utbildning, tydning och till en del upplösning. Han säger i företalet: "Den enskildes subjektiva kritik är en brunspip, som hvarje pojke en stund kan tilltäppa: kritiken, sådan den under århundradens lopp fortgår, störtar fram som en brusande flod, hvilken slussar och dammar icke förmå att hämma." Det är denna flod han låter brusa fram, i det han visar, huru ända ifrån Paulus, Kyrkofäder, Påfvar, Scholastiker, Protestantiska Teologer, Socinianer, alla, till och med de, som deremot protesterat, icke kunnat värja sig för förnuftets bruk; huru den ena kritiken utvecklats sig ur den andra och för hvarje nytt tillflöde den stränga ortodoxien förlorat en ny sträcka af sina landamären, så att han nu vid hvarje dogm kan öfvertyga äfven den strängaste ortodoxa teolog om bristfälligheten i dennes ortodoxi, och kan fråga honom: hvar är denna dogm? eller denna? eller denna? – likasom han frågar filosofen, hvart denne, i hvad han kallar religionsfilosofi och spekulativ teologi, gjort af med filosofien?

Få torde nu de djerfva män blifva, som vilja våga striden mot tvenne årtusenden. Den fruktande kan dock lugna sig; ty den säkra följden blir blott den, att filosoferne drifvas från kyrkans område och de ortodoxa teologerne från filosofiens – men derjemte också från all vetenskaplig religionslära, från all teologi. Hvad kan den frommaste mera önska, än detta getternas åtskiljande från fåren? Om sålunda den troende tvingas att fastare förskansa sig inom tron och lemna den fäfänga lusten att *bevisa* sin tros sanning, och om tänkaren redan förut är för kyrkan¹ förlorad, så gäller det endast de härtills indifferentia »de bidande neutrer», och blott om dem kunna tro och vetande (»Offenbarungs-glauben» och »Vernunftglauben» enligt Strauss) slitas. När svalget emellan dessa båda skall fyllas, det lemna Strauss derhän. Vi våga anse, att dertill endast finnas tvenne vägar: den ena, att för bättre minnes skull göra om den kurs, menskligheten genom tvenne årtusenden gjort: den andra, att låta den menskliga bildningen fortgå sin beträdda bana. Vi lemna åter derhän, hvem som för mensklighetens räkning skall besluta det ena eller det andra. Dertill lägga vi de räddhågade och förföljelselustiga på sinnet, att ännu ingen mennisko-andens riktning bragt *menskligheten* förderf, likaså litet som våldet någonsin kunnat förintä dess sträfvanden.

För vår sömniga Svenska Teologi vore det väl tid att om allt detta taga någon notis. Dess långa tystnad visar, att den icke står på vetenskapens höjd. Detta kunde vara ligkiktigt, om icke den omedelbara följden deraf blefve, att den icke vetenskapliga publiken på egen hand griper till, hvad som först faller den i handen, och sålunda kommer att höra blott den ena parten. Våra vetenskapsmän hafva i politiken lemnat allt välde åt tidningspressen. Deras stolta indolens lärer väl välja samma väg i teologien, eller kanske på sin höjd visa sig verksam i seqvesterväg och skrik öfver tryckfräckhet. Vi lägga i detta hänseende denna artikel på deras ömma samvete.

¹ Med kyrkan förstå vi icke den Lutherska, utan den bestående på Symbola stödda christna kyrkan öfverhufvud. Strauss säger: »Der striden gäller andans autonomi eller heteronomi, der kan bifrågan, om Kyrkan eller Skriften skall utgöra principen för denna heteronomi, äga ett blott underordnad intresse.» (Företalet pag. VII.) Han tillägger: (Inledning sid. 22) »Den sanna filosofen har uti sitt system af spekulativa sanningar – samma inre – tillfredsställelse, som den troende uti helheten af sina trossanningar.»

«n:o 32»

II.

På den sköna litteraturens gebit hafva tvenne »Lejon» åter visat sig: *Tieck* och *Furst Pückler Muskau*, ehuru ingendera till den tänkande publikens behag. Den förra har utgifvit en roman »*Ottavia Accorombona*». Innehållet är lika brokigt, som titeln är rullande. Romanen hör till de historiska, scenen är i Italien före och efter Sixti V:s bestigande af den Påfliga stolen. Denna scen erbjuder derföre en talrik samling af banditer, giftblandare, äktenskapsbrytare, mord och afrättningar, hvartill förf. ännu lagt vansinne. Hjeltinnan är ett ämne till »fri qvinna», utan att likväl höra till »det-går-an»-racen. Hon är *dygdig*, ty hon gifter sig, ehuru hon beslutat att lefva ogift, endast för familjens skull med en man, hvilken hon föraktar, blir sedan kär i fursten af Bracciano (också gift), men går icke längre än till smekningar, icke just återhållen af dygd, men af omsorg för sitt och familjens anseende, tills hennes älskare lyckligtvis hittar uppå att förgifva sin hustru och låta mörda hennes man – då bröllopp, firas med ståt, och de tu vid Gardasjöns stränder njuta det lycksaligaste Schlaraffenleben, äfven detta för amatörer noga detaljeradt af förf. Redan förut har Ottavias mor dött, eländig och vansinnig af sorg, förnämligast öfver familjens vanära, emedan denna misstänktes för det begångna mordet på Ottavias man, och Ottavia äfven derföre ställdes till rätta, men frikändes, hvilken frikännelse åter är beroende af en neslig intrig. Öfver modrens död bekymrar sig den dygdiga Ottavia föga eller intet. Hennes man dör hastigt af giftiga ångor, dem han insupit under guldmakeri-experimenter. Hon sjelf mördas slutligen jemte sin bror (en annan bror afrättas såsom bandit) af en f. d. afvisad älskare Luigi Orsini. Han och hans handlangare hafva samma öde – och så är pjesen slut, emedan det är slut med aktörerne. Här felas, som synes, icke ljusputsaren, som i femte akten dödar sig med ljussaxen, ty förf. gör rent hus.

I allt detta låge väl intet förunderligt, om ej förf. vore *Ludvig Tieck*, den ädlare – icke den ny-franska – romantikens koryfé, förf. till *Octavianus*, till denna mängd af lekande, luftiga och blomstersnärjda noveller o. s. v. En recensent i »*Hallische Jahrbücher*» förklarar denna anomali ungefär på följande vis:

»Under den allmänna väckelse, som för vettenskap och konst genomgick Tyskland i slutet af förra seklet, kan man anse Göthe för representant af den i hela Europas bildning dittills rådande monarkiska principen. Ty för honom var skön konst »det sköna Jaget», hvilket gjorde allt i naturens och andens rike till tjenare för sin estetiska utbildning. Schiller deremot hängaf sig åt den lefvande folkandan och dess intressen och är derföre ännu Tysklands mest älskade och mest nationella skald. För mängden af diktare syntes denna hängifvenhet åt stunden och det verkliga lifvet vara ett nedsättande af konstens värde. De vände derföre åter till den gudomliga rättens princip och till det subjektiva Jagets förherrligande, då de i det närvarande icke funno en mot denna verldsåskådning svarande verklighet i den rådande anden, så flydde de till medeltiden, dess konungaglans och den individuella kraftens herravälde.¹ De

¹ Rec. liknar deras reaktionära stråfvande vid Carl X:s i Frankrike och kallar det »*bewusstes und capriccirtes*». Man kunde tillägga, att de varma sinnen, som tillhört Romantiska Skolan, äfven med varma för religiös och politisk frihet, skrämdes tillbaka af den hotande vändning striden fick förnämligast i Frankrike. Den Napoleontiska universal-despotismen bidrog i sin mån dertill, att de framhärdate i sin afvohet för verkligheten och skapade sin ideella värld icke till dess kärna, utan utom densamma, till dess murknade skal.

skydda sitt lands språk och litteratur, vända sig till Englands, Spaniens, ja till Indiens. De lemnade sin protestantiska tro för den katolska, och Rom blef dem kärare än fädernehemmet. Denna missbelåtenhet med det närvarande stegrade sig till en verldssmärta, hvars allmänhet visade sig i det anklang Byrons toner funno öfver hela Europa. Den nya Franska romantiken är endast en konsekvens af denna anda. Dess bekännare ville äfven frihet från det närvarandes betryck, men de vände sig positivt emot dess samhälls- och sedliga inrättningar samt sökte visa egoismens och lastens triumf af dessa gynnad och sanktionerad. För det unga Tyskland med Heine i spetsen var Paris, hvad Rom varit för de gamla romantikerna. Dessa hatade och fördömde de förra, såsom hvar och en är fiende till sin karrikatur. Men principen, missbelåtenheten med det närvarande och oförmågan att lefva och verka deri, är för båda gemensam. Den ena blott flydde det närvarande samt sökte det sköna och sanna i en jemförelsevis rå forntid; den andra arbetade positivt på det närvarandes upplösning och förlade sitt rike i en framtid, hvars hufvuddrag endast är friheten från det närvarandes förmenta disharmonier.»

20 Så ungefär yttrar sig nämnde recensent, och han finner det derföre icke inkonsequent, att äfven *Tieck*, om också omedvetet, råkar in på ultra-romantikens fält. Grunddragen i berättelsen äro historiskt sanna; men det är en vidrig historia, ett snart sagdt, torrt uppräknande af alla dessa mord och afrättningar, för den skådelystna publiken utstofferade med detaljer, som höja skådespelets vämjelighet. Utom denna effekt har endast hjeltinnan intresse, såsom en representant af den abstrakta frihetens upphöjdhet öfver alla menliga förhållanden, öfver dygden likasom öfver lasten. Ty att den person, hon älskar, sölat sig i brott, gör intet intrång i hennes svärmande tillgifvenhet. Hennes frihetsanda är endast stolt egoism och dukar derföre under för lycksalighetsbegäret, och detta har till mål den sinnliga njutningen, ett mål, som förf. med en poetisk slöja mera draperar, än betäcker.

30 Så har romantiken å ena sidan ändat i katolicism och absolutism. Denna sida representeras i högsta instansen af Schlegel. Å den andra har den i Tiecks person räckt predikanterne af »köttets emancipation» handen. Båda sidorna hafva sin lefvande existens i den herrliga religiöst-politiska och estetiskt-religiösa thronbyggnaden i Bäjern, och München förenar Rom med Paris.

40 III.
 »Südostlicher Bildersaal» heter det halft pretentiösa verk, med hvilket »der Verstorbene» gjort sig påmint bland de lefvande. Vi känna första delen endast af en recension i förutnämnda Hall, Jahrbücher. Enligt denna innehåller densamma en beskrifning öfver förf:s resor i Afrika och vistelse på Malta, afbruten af diktade små berättelser, »Nips.» Häftet har den särskilta ofvanskriften: »der Vergnügling», ett af förf. bildadt ord, hvilket tillkännager, att boken äfven är en vägledare för dem som söka nöjet. Det hufvudsakliga i furstens teori synes vara, att han, omvändande den gamla satsen, gör arbetet till ett blott bihang såsom krydda för nöjet. Det arbete, han här menar, är dock endast det att skrifva, göra »Nips», hvarvid man på köpet förtjenar ära och penningar (?). Detta sednaste lär väl för fursten, som på förhand har att vänta en skara af »Vergnüglingar» till sina läsare, lättare förverkligas, än för författare i allmänhet, men äran söker åtminstone rec. i Hall.

Jahrb. göra högst tvetydig. Detta dock mindre i afseende å furstens författaretalang, än hela hans *Leben und Treiben*. Rec. menar ungefärligen: att, om också fursten sjelf är en dagdrifvare, som stryker ikring med »arabiska hästar, mamelucker och Abyssiniska qvinnor», så anstår det honom dock föga att uppträda såsom predikant för detta slags lif, minst att, såsom hans berättelser förråda, kasta en förrädisk slöja af upphöjd bildning öfver vällustingens moraliska nakenhet. Också vill rec. tycka, att fursten såsom »Tysk» kunde, i sin ställning och med sin förmåga, finna ett värdigare fält för sin verksamhet, än landsvägen, samt påminner denna, då han förklarar sin liknöjdhet, för hvad som upprörer Europa och dess nationer, och försäkrar, att allt detta icke angår eller angått honom, att han (fursten) just genom dessa Europeiska hvälfningar är en underdånig Preussisk »undersåte». Denna påminnelse synes just vara beräknad uppå att gripa, isynnerhet som fursten ofta nog lägger någon liten tonvigt på denna sin furstlighet. (Vi påminna oss, att han i sina bref öfver England visar humör öfver Engelsmännens okunnighet, som förblandade en Tysk furste, hvilken dock är regerande, (!) med blotta titulär-furstar, såsom t. ex. de Ryska och Italienska.) Med ett ord: man ser att hans höghet, om han träffar uppå flera recensenter af detta skrot och korn, får svårt arbete med att förvärfva ära – utom salongerna, der han likväl bland högaristokratiska vederlikar kan taga sin skada igen. Och en gulblek grefvinnas bifall uppväger utan tvekan tio sådana bedömanden, som den Halliska recensentens. 2:dra och 3:dje delen, som föra den gemensamma titeln »*Griechische Leiden*», äro digra volymer af cirka 30 ark hvardera. *Vergnüglingen*, en Tit. »Rosenberg», uppträder här i Grekland och låter oss blicka uti sin under resor derstädes flitigt förda dagbok. Man kan ej bestrida fursten konsten att pikant anrätta, hvad han bjuder publiken, och en viss nonchalance i hans uppträdande gör honom alltid till ett angenämt sällskap på en beqväm kanapé vid eftermiddagskaffet; men utan orättvisa kan man dock finna närvarande resebeskrifning alltför långträdig. Den ger för öfrigt ett begrepp om Greklands närvarande belägenhet, som för mången torde vara nytt. Allt utvisar, huru litet de särskilta regeringarna bekymrat sig om landets och dess bebyggares kultur. Öfverallt råder den största okunnighet, fattigdom och osäkerhet. Förf. har väl, vi veta ej af hvilka konsiderationer, genom en bifogad notis sökt mildra målningens skärpa, anmärkande att den gjordes redan för fyra år sedan och att numera allt är på bättre fot. Då likväl intet närmare försports om detta underverk, så torde dess verklighet tills vidare kunna betvivlas. De Engelska lånen för den Grekerna allernådigst skänkta kungens hofhållning hafva säkert i ganska ringa mån befrämjat deras lycksalighet. – Verkligen storhertadt delar *Vergnüglingen* Grekernes lidanden. Det kan ej med ord utsägas, huru liten komfort den arma mannen hos dem finner. Öfverallt brist på det outhärligaste – öfverflöd endast på smuts. En bondby uti det civiliserade Europa, säger han, bjuder mera beqvämligheter än Greklands hufvudstad. Och likväl skola säkert 99 »resande *voyageurer*» bland 100, som läsa hans jeremiader, med lystna ögon betrakta ett sådant sätt att resa som hans. I företalet skämtande och i ett estertal half sentimentalt reserverar sig fursten mot sådana recensioner, som den ofvännämnda af Ruge.